

Одобнинг манбаи (2-қисм)



14:47 / 18.10.2018 4061

Яна Луқмон сурасида марҳамат этилади:

﴿الْحَمِيرُ لَصَوْتُ الْأَصْوَاتِ أَنْكَرًا صَوْتِكَ مِنْ وَأَغْضَضَ مَشِيكَ فِي وَأَقْصِدْ﴾

«Юришингда мўътадил бўл ва овозингни пасайтир. Чунки овозларнинг энг ёмони эшакнинг овозидир» (19-оят).

Яъни, юришинг ўртача ва мақсадли бўлсин. Бекорчи, сохта ҳаракатлар билан куч-қувватни исроф қилиб, кибру ҳаво билан ҳам юрма, жуда лапашанг бўлиб, судралма ҳам. **«...ва овозингни пасайтир»**. Баланд овозда бақир-чақир қилиб, ҳамма ёқни бошингга кўтарма. Бақир-чақир қилиш, ҳаддан зиёд баланд овозда гапириш ёмон нарса, суҳбатдошингга малол келади. Билиб қўй: **«...овозларнинг энг ёмони эшакнинг**

овозидир».

Эшак бекордан-бекорга бор овози билан ҳанграб, ҳамманинг тинчини бузади. Ҳеч бир сабабсиз баланд кўтарилган овознинг нақадар хунуклиги ва ёқимсизлигини ифодалаш учун унинг эшакнигига ўхшатилишининг ўзи етарли. Оятда бу энг ёмон овоз экани ҳам таъкидланмоқда.

Юриш-туриш, одамлар билан муомала, муносабатлар ва одам ўзини жамиятда қандай тутиши кераклиги борасидаги олий ва ибратли мисол Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сийратларидир. У зотнинг бутун ахлоқлари, фазилат ва хислатлари Қуръони каримга асосланган эди. У зот инсонларнинг энг одоблиси, энг гўзал хулқлиси эдилар. Барча билан муомалада ўта одобли, марҳаматли ва самимий бўлганлар, ҳеч кимга қаттиқ гапирмаганлар, ўзганинг дилини оғритмаганлар, бировга ғазаб қилмаганлар. Шаҳдам қадамлар билан мўътадил юрганлар ва овозларини баланд кўтармай, дона-дона гапирганлар, кулганда қаҳ-қаҳ отмай, овозсиз табассум қилганлар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг одоб ҳақидаги ҳадисларидан баъзи намуналар:

مَنْ كُنَّحًا وَوَدَّوْهُ لِحُجْرٍ لِبَدُوِيٍّ نَأَلَّ: لَأَقْبِيَنَّ لَنَا أَمْ، هُوَ عُلَّ لِي ضَرَّةَ رَمْسٍ نَبِيٍّ رَجَّحَ نَعْدَمُ حَاوِيٍّ ذَمَّرْتَلَا هَاوْرِيٍّ عَصْفُ نَبِيٍّ مَوِيٍّ لِكَقَّصَاتِي نَأَمْ هَلْ رِيَّخُ هَدَلَّ

Жобир ибн Самура розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Киши фарзандини ёки бирингиз фарзандини одобли этиб тарбиялаши унинг учун ҳар куни ярим соъ садақа қилишидан яхшироқдир», дедилар».

Термизий ва Аҳмад ривоят қилганлар.

أَوْ سَحَاوٌ مَّكَدَالٌ وَأَوْمَرُكَأ: لَأَقْبِيَنَّ لَنَا لَوْلُوسَرٍ نَعْدَمْ، هُوَ عُلَّ لِي ضَرَّةَ رَمْسٍ نَبِيٍّ رَجَّحَ نَعْدَمُ حَاوِيٍّ ذَمَّرْتَلَا هَاوْرِيٍّ عَصْفُ نَبِيٍّ مَوِيٍّ لِكَقَّصَاتِي نَأَمْ هَلْ رِيَّخُ هَدَلَّ

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Фарзандларингизни ҳурматланг ва уларнинг одобини гўзал қилинг», дедилар».

Ибн Можа ривоят қилган.

Бола ота-онаси ҳузуридаги омонат бўлиб, унинг қалби покиза бир гавҳардир. У ҳар қандай нақшни қабул қилаверади. Агар яхшиликка ўргатилса, яхши, одобли бўлиб ўсади. Бунинг савобига эса ота-онаси ва устоз-мураббийлари ҳам шерик бўладилар. Агар ёмонликка ўргатилса, ёмон, бадхулқ бўлиб ўсади. Бунинг гуноҳига ота-онаси ва мураббийлари ҳам шерик бўладилар. Боланинг тарбиясига мутасадди киши (ота-она, валий) уни турли ёмонликлардан, ахлоқсизликлардан сақлаши, унга муносиб таълим-тарбия бериши лозим. Унга яхши ахлоқларни ўргатишсин, уни ёмон болалар таъсиридан сақлашсин, ўткинчи, ҳавойи лаззатларга қизиқишга одатлантиришмасин, уни зебу зийнатга ружуъ қўйишга қизиқтиришмасин. Токи, катта бўлганида зебу зийнат ортидан юриб, умрини зое қилмасин.

Мусулмон фақиҳлар «Шаръий одобларга оид китоблар» дея аталган алоҳида йўналишда ҳам кўплаб асарлар ёзишган. Бу йўналишдаги китобларда ҳар бир мўмин-мусулмон риоя қилиши лозим бўлган шаръий одоблар ҳақида атрофлича сўз юритилади. Ҳанафий олимлардан Абу Саъид Муҳаммад ибн Муҳаммад ибн Мустафо Ходимий раҳматуллоҳи алайҳининг «Барийқай маҳмудия фии шаръи торийқай Муҳаммадия» китоби диёримизда авваллари кенг тарқалган эди. Дунёдаги одобга бағишланган асарларнинг аксарияти ва кўпчилиги Ислом халқлари вакиллари томонидан ёзилган, деган гапда заррача муболаға йўқ.

Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифларини жамловчи китобларнинг ҳар бирида алоҳида «Китобул адаб» номли ички «китоб»лар бор. Уларда одобга оид ҳадиси шарифлар келтирилади. Бундан ташқари, муҳаддисларимиз одобга бағишланган алоҳида китоблар ҳам таълиф қилишган. Бунга мисол қилиб буюк ватандошимиз, мўминларнинг ҳадис бўйича амири Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Исмоил Бухорий раҳматуллоҳи алайҳининг «Адабул-муфрад» китобларини келтириш мумкин. Имом Бухорий раҳматуллоҳи алайҳи шоҳ асарлари «Жомеъус-саҳиҳ»да «Китобул адаб»га ўрин берганларига қарамай, бу масалани ўта аҳамиятли билганларидан алоҳида китоб тузишга киришганлар. У киши «Адабул-муфрад» китобида турли одобларга оид бир минг уч юз йигирма иккита

ҳадиси шарифни олти юз қирқ тўрт бобда келтирганлар.

Тасаввуф шайхларининг ёзган барча китоблари одобнинг олий намуналарига оиддир десак, хато қилмаган бўламиз. Хусусан, имом Ғаззолийнинг «Иҳяу улумид-дин» китоблари, имом Ҳорис Муҳосибийнинг «Рисолатул-мустаршидийн» китоби, имом Аҳмад ибн Ҳанбалнинг «Китобуз-зуҳд» асарлари ва бошқалар шулар жумласидандир.

Бу масала бўйича мусулмон адиблар ҳам кўплаб асарлар битишган. Уларнинг ичида машҳурларидан бири имом Мовардийнинг «Адабуд-дунё вад-дин» китобидир. Бу борадаги китобларнинг саноғига етишнинг ўзи мушкулдир.

“Ижтимоий одоблар” китобидан